

ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 99 ՏԵԼԵԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆ 20րեքշաբթի, 31 Մայիսի

1900

20րեքշաբթի, 31 Մայիսի ՏԵԼԵԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆ № 99

Ցուցանված 10 րոպեի, վեց ամիսը՝ 6 րոպեի, երեք ամիսը՝ 3 ր. 50 ր.
ամիսը՝ 1 ր., հասնում է 5 ր.:

Խմբագրություն հասցեն՝ Тифлисе. Редакция „Нор-Дар“
կամ Tiflis. Редакция „Nor-Dar“

Խմբագրությունը բաց է ամեն օր (բացի տոն օրերից) ժամը 9-ից
մինչև 2-ը: Յայտարարությունները ընդունվում են ամեն ընդունելի:
Յայտարարությունները բաժին 2 ր., լրիկամների համար կրկնապատկել:

ԲԱՆՈՒՄԻՆԻՍՏԻՆ

Բ ր ո յ ի կ ո յ ն. — Լուրեր:
Մեզ գրում են. — Մեծ Ղարաբաղի
այլից: Մոզգոյից:
4. Պոլսի հայ թերթերից:
Թ ղ լ ա կ ց ու թ ի լ ի ն ի թ. — Գարսից:
Մատենադարանի թերթ. — Յիսուս Բը
րխատոսի կենտրոն:
Կ ա ղ ա թ ա կ ա ղ. — Պատերազմը: 21.
Հաստատված:
Խառն լուրեր:
Հ ե ա ղ ր ի ն ի թ:
Բ ա ղ ա թ ա կ ա ղ. — Զուր տեղը
մեծ աղմուկ:
Տ ե ղ ի կ ա ղ ա ղ:
Յ ա յ ա թ ա կ ա ղ թ ի լ ի ն ի թ:

Ք Ր Ո Ն Ի Կ Ո Ն

Այս օրերս կանոնադրող հարյուր-
դարյան ժամանակներից մեկը Վրաս-
տանի կառավարիչը երկրամասերը Բաղրա-
թիվի դիրքի վրայ, որն Անգլո-թուրք
միջազգային պայմանագրով սահմանված
հեղափոխության ընդհանուր ցանցի հետ:
Տոմարի Պետերբուրգից մինչև Թիֆլիս
(Մոսկովի, Ռեզանի, Ռոստովի, Պետ-
րոպոլիսի և Բաղրաթիվի վրայով) արժե
I կարգը—40 ր. 50 ր., II կարգը—
29 ր. 70 ր., III կարգը—19 ր. 80 ր.:
Այսպիսով դեպի Անգլո-թուրքական
կողմից գեղի Ռոստովի երկրամասի
կատարող ուղևորությունը բաժանված
է ժամանակ է այն բանի համեմատու-
թեամբ, որ ուղևորը ուղևորվելու համար
համապատասխան ուղևորության համար
բաժանված է վճարում:

— Պետերբուրգի կայսերական հա-
մալարանի պրինց Գրեգոր, հայադե-
մոթեան մարտիկ Ն. Մալադ Նա-
նակովա է նախ համալարանի հայ և
վրաց բանակապետին պարգևատրելու
պաշտոնականորեն:

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՁԱՐԻ ՏԵՂԵ ՄԵԾ ԱՂՄԱՌԿ

Յարգելի ընթերցողներ, ինչպես ձեզ
յայտնի է, մի ժամանակ ամբողջ աշ-
խարհը զբաղված էր անիլիստականների
չարագործություններից: Ամեն մարդ-
կանց սպանությունները, երեկոյն չէնք-
բի փառանքներն այն երկրներում, որ
անիլիստականներն էին գործում, չա-
փեց դուրս կասկածից էլն դարձրել
ոստիկանություններ: Բայց ինչպես և ա-
մեն մի բան, կասկածն ուղիղ չէր
շափ ու սահմանից դուրս է գալիս, ծի-
ծարիկ է դառնում:

Պատմաբան դեպքը պատահում է Սպա-
նիայում, ուր անիլիստականներն ամե-
նեց առել էին գլուխները բարձրացրել:
Այդ պետություն մայրաքաղաքում, Մադրի-
դում, ապրում էր մի ոման Դոն Պեդրո-
ն, որը մի շատ հանգիստ, համեստ և
խաղաղապետ մարդ էր: Այդ մարդը հա-
բուստ և անգործ մարդ էր, ուստի իւր
թուրք ունի ու միայն դարձրել էր իւր
թանկագին անիլիստ: Բայց, չնայած
իւր առողջությանը պահպանելուն հա-
մար գործը դրած թուրք ջանքերին, նա
հիանալիորեն և ճանապարհ ընկալա-
նապատահման բռնկվում համար, որով-
հետև անհղաժեք թվելով, ինչպես և
մեղադրվում, ամեն անգամ շատ կանոնա-
որ այցելում էին. առելիս կու կանոնա-
որ իրենց հասանելի լինում ամեն օրը:
Գրեգորը գտնում, իսկ հիանալիս լինելը
չառնում համարում էր ինչպիսի մարդ
բանակապետ լինելու համար:

— Մայիսի 21-ին Ռոստովում (Դոնի
վրայ) տեղի է ունեցել հայոց եկեղե-
ցու հիմնադրվելը բաղաժնի ժողովրդի
ներկայությամբ եկեղեցին կառուցվում
է Գրեգորի փողովածով արժեքի շար-
գանառն ուսումնարանի դիմաց:
— «Արևիկ» լրագրի ասելով, Թիֆ-
լիսի հայոց հրատարակչական ընկերու-
թյունը ց. ղ
որ ընտանեկան էր վճարել հանգուցեալ
երկրորդականի երկրորդ հրատարակչու-
համար:
— Հաստատված լուրերից մեկը հաղոր-
դում են, որ Թիֆլիսի աշխատակից
արթ. Յարուժիկն քանակա ճու-
ղաբանների Վեհապետ Հայրապետ
բարեհաճել է Թիֆլիսի Թանգույանի ու
Աստուածածին եկեղեցու մշտական
միաբան հաստատել: Անկասկած կը
որ Յարուժիկն քանակա 10 տարեկան
ուսուցչությունից, 11 տարեկան դրա-
կան գործունեությունից, չորս տարեկան
սարկազմական ծառայությունից յե-
տոյ և երրորդ տարեկան քանակա
Թիֆլիսի ժամանակ առանց ծխի և անդի-
է եղի:

— Թիֆլիսի քաղաքային վարչու-
թյունը հրատարակել է հետևյալ գնորդ մի-
համար. առաջին մի մասնակցի տեսա-
կի—10 ր., երկրորդ 1 ֆունտը—15 ր.,
երրորդ մի—8 ր., և 4-րդ մի—8 ր.:
— Մենք ստացանք Արարատականի
Հայոց հասցե Բաղրաթիվի Երկրորդ
Թիֆլիս 1899—1900 տարեշրջանի տե-
ղեկագրերը, որից երևում է, որ ընկե-
րությունն նախ տարեշրջանի ընդհանուր
մուտքը եղել է 15,678 ղր. 95 ր.: Տե-
ղեկագրից երևում է, որ ընկերությունը
զանազան գլուխներով զբաղվում ունի

ին և բոլոր նշանները երևում էր որ
մատուցությունը չունի նրանից շատով
ձեռք քաշելու:

Այդպիսով Պարիզ, Դոն Պեդրոն գի-
մեց այդտեղի բռնկվածությունից մեկին
և խորհուրդ հարցրեց: Բռնկվածություն
ընկեց հիւանդին, գրեց հարկաւոր գե-
ղերը և պատուիրեց պատրաստել առ-
փաթի մի գնդակ, որը պետք պատմ
լինել բարակ կաշով: Այդ գնդակով
Դոն Պեդրոն ամեն օր երկրորդականները
փորը պիտի հարէր, մինչև որ ցուրտ
անցնէին: Վերադառնալով հայրենիք,
Դոն Պեդրոն ամենայն ճշտությամբ
կատարում էր բռնկվածությունը:

Այդ ժամանակ նրա մոտ ծառայում
էր մի աղջիկ՝ Մարի անունով: Մարին
մի գեղեցիկ աղջիկ էր և, ի հարկէ, ոչ
առանց մեղքերի: Նա շատ սերունդ
կամուրջին ունի ուստի անուրիս մեջ
ծառայող երկրորդական խառնի հետ:

— Այն, Մարի—ասում էր Խուանը
գրկելով սիրունուն—երբ լինի, որ
ինձ աշուղդի մի սր և է գործ կատա-
րել, իշխանությունն աշխիւ երևալ և
բարձր պաշտոնի արժանանալ... 00, այն
ժամանակ, հոգիս, ես մի օր էլ չեմ
սպասիլ, իսկայն կամուրջանամ, դու էլ
չես ծառայիլ, և մենք, մեր բոլոր գեղե-
ցիկ պարզաբանով, միմեանք սէրը կը
սիրենք վաշխիլ: Բայց այժմ—ասելու-
նում էր նա տխուր ձայնով,—իմ ստա-
ցած ուսման հոգին է ինձ բաւականա-
նում:

Ինչ որ Խուանը էր երազում, նոյն
բանի մասին ոչ պակաս մտածում էր
և Մարին: Եթէ մի օրէն չարագործու-
թյուն կամ սպանություն էր կատարում,

բայց արած, Թալիկի Ս. Աննայան
զարգում պահում է հինգ որդեգրուհի,
Մուսաբար գիւղի նորաբաց ուսումնա-
րանին հինգ տարի ժամանակամիջոցով
օգնում է տարեկան 200 ղր. նպաստ
յառնանքով: Ընկերությունն ունի կար-
ու ձեռք մի արհեստանոց և մի մեղակա-
պարտէզ: Արհեստանոցում սովորում են
24 հոգի, որոնցից 8-ը ձրիավար-
նոյնպէս մանկապարտէզում ուսանում
են 54 սանիկ, որոնցից 16 ը ձրի են:
Ընկերությունը նպաստում է և Թալի-
կի չքաւորներին: Յիշեալ տարեշրջա-
նում ընկերությունն ունեցել է 84 ան-
գամ, որոնցից 3-ը մշտական անգամ.
ներ են եղել և 3-ն էլ պատուական ան-
գամներ: Ընկերությունը կարելի է անգա-
մակցել և նպաստել նաև արտասահմա-
նից:

— Խմբագրությունը ստացաւ բժշկա-
պետ Միլոս Մուրադեանի «Къ вопро-
су о влиянии различных приемов пас-
теризованного виноградного сока на
общий азотообменъ, въсь тѣла и ки-
шечное гниѣніе у здороваго человека
при смѣшанной пищѣ», Երև, 1900
թ., էջ 144, գիրք նշանակում չէ:

ՄԵԶ ԳՐՈՒՄ ԵՆ

ՄԵԾ-ՂԱՐԱԳՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆ.— Երեկ, ամիս
27-ին, երկրորդական ժամ 8-ին աղղիս
Վեհապետ Հայրապետը բարեհաճեց
տեղի ժամանակ լուրջով անակնկալ
կերպով: Նորին Սրբութիւնը հետևեալ
օրը հաճեց եկեղեցի իջնել, բայց
ոչինչ չլսուեց այլ խոստացաւ միւս օրը
կրկնակի քաղաք: Չնայելով որ կի-
րակի օրը եղանակը վատ էր և անհա-
ղաք կարկուտ էր տեղում, բայց և
այնպէս նորին Վեհապետութիւնը կա-
մար:

Մարին Խուանից շատ էր աշխատում
յանցաւորներին դռներ, Խուանին յայտ-
նել և, այդպիսով, նրան առաջ մղել:
Հենց այդ ժամանակ, մի ինչ-որ ան-
իշխանական ուսում էր պայթեցրել գա-
տարանի դռն առջև: Իշխանութիւնը
մեծ ջանքեր էր գործ դնում յանցաւոր-
ներն գտնելու և մեծ պարգևներ էր տա-
լիս նրանց, որոնց աշուղում էր անիլ-
իստականներն բռնել:

Խուանը և Մարին գլուխներով աշ-
խատում էին գտնել գնդի մի անիլիս-
տական և, այդպիսով, իրենց մուրադին
հասնել: Մականի քաղաքը նրանց չէր
օգտում: Ոչ մի անիլիստական նրանց
ձեռք չէր բերում:

Յուսահատուած և տխուր, Մարին մի
սուսուս հաւաքում էր իւր պարտնի-
նեջանքը: Յանկարծ նրա հայեացքը
ընկաւ մի սե գնդակի վրայ:—Սա, ան-
կասկած, ուսում է մաւածեց նա և քա-
ղաքում մնաց: Մի կողմից անսահման
ուրախութիւնը, որ վերջապէս նպատա-
կին հասաւ, միւս կողմից այն երկնիզը,
որ ազդում էր այդ սարսափելի և ծա-
հարեք գնդակը, զրկել էին նրան մոտ-
ժէլու ընդունակությունից:

Մի քիչ հանգստանալով և օգտուելով
Դոն Պեդրոյի բացառաւորութիւնից, որը
դուրս էր գնացել գրոտներու, նա կող-
պեց դուրս և, բանալիքը վերցնելով
զրապատուած վրդեց Խուանի մոտ: Նա
գլխի պէս գրկեց Խուանին և, սաստիկ
հեկուց ու յաղմուկներով, չկարողացաւ
մի խօսք արտասանել: Հանգարտուելուց
յետոյ ուրախ բացականչեց.

— Վերջապէս, սիրելիս, ես գտայ...
գտայ...

ըով եկեղեցի իջաւ և հոգեգալտեան
մասին բարոյ խօսեց: Մայիսի 28-ին
ծերունազարդ Հայրապետը բարեհաճեց
դէպի Հալալ օղլի մեկնել, որտեղից
պէտք է գնայ Սանահին:

— Եղանակը լաւ է այստեղ: Ամառ-
նոց եկեղեցի թիւն անհամար է: Գ.
նահապետը խոստացել է հոգալ
օրպէս զի Մեծ Ղարաբաղիսան այս տա-
րի երաժշտական մի խումբ ունենայ:
Խումբը կըմայ այստեղ երեք ամիս:

ՄԱԶԳՐԱԿԱՆ.—Ահա երրորդ տարին է:
ինչ գոյութիւն ունի մեզանում քառ-
ձայն երգչիկ խումբ՝ պ. Աւագանի
խմբակաւորութեան տակ: Չնայելով այս
ժամանակամիջոցին, երգչիկ խումբը
կարում է: Նորերս մի ուրիշ խումբ ևս
կարմուկեց՝ յատկապէս տեղիս ու. Աս-
տուածածին եկեղեցում երգիլու համար:
Խմբի կառավարին է պ. Խամարեան:
Ինչպէս երևում է, պարտնի իւր ստան-
նում պաշտօնի ձրիքն ունի: Լաւ կրկի-
նել, որ ինչեւ կեղեցու ծխականներն
իրենց նոր խմբակաւոր ուղարկելին
պ. Եկմանի մօտ՝ պատարագի քա-
ռաձայն երգեցողութիւնը սովորելու
համար: Գրանով թէ օգնած կըլինէին
պարտնի և թէ եկեղեցին կարգին մի
խումբ կունենար:

Կ. ՊՈԼՍԻ ՀԱՅ ԹԵՐԹԵՐԻՑ

Նպատուից յանձնաժողովի վարչու-
թեան անդամներն ու. Վահրամ
սրբազան, Գրիգոր Էֆ. Խաղբեան,
Միհրան Էֆ. Սէթեան ու. պատրիարք հօր
հետ խորհրդակցութիւն մը ունեցան նը-
պատուից գործերու նկատմամբ: Ռէթեան
Էֆ. Պէրպլեան, Միհրան Էֆ. Արիկան

— Ինչ գտար, — զարմացաւ Խուանը:
— Ռեւոր, ու՛մբ...

— Ռեւոր... օրհնեց, — աչքերը չաւած
հարցրեց Խուանը:

— Իմ օրհնու տանը: Այն, անի-
ծունւծ: Եւ ո՛ր կարող էր երևակայել,
որ նա չարագործ է:

— Օ՛հ, Մարի, դու ինձ փրկեցիր, —
բացականչեց Խուանը խիստ ուրախ
ցած և տեղից վեր թռչելով, առաւ
բանալին Մարին ձեռքից ու վաղեց
պրեքիկաւ մօտ:

Լսելով մի այդպիսի լուր՝ լուր, պրե-
քիկաւ վերցրեց բաւականաչափ ոտա-
կաններ և Խուանի առաջնորդութեամբ
գլխից ուղղակի Դոն Պեդրոյի բնակա-
րանը: Խուանը գտնւում էր բոլորից ա-
ռաջ, հպարտութեամբ նայելով ընկեր-
ներին, աների պատերին, նոյն իսկ
լապտերի սրահները, կարծէք թէ ուզում
էր ասել. «Ահա այսպիսի տղամարդ եմ
ես»:

Բարձրադաստիկ սանդուղքների վերի
հարկը, ուր բնակում էր Դոն Պեդրոն,
նրանք տանը ոչ օրի չգտան:

— Երևի չարագործն իմանալով մեր
գալուստը՝ փախել է, — վճռեց պրեքիկ-
աւ:

Մօտենալով ննջարանի փակած դռան
Խուանը բաց արեց, և ամենքն զգու-
նութեամբ ներս մտան:
Աչքերը զննուելն ման ածելով. ոչ
որ մի կասկածաւոր բան չգտաւ, բայց
Խուանը, որին Մարին իմաց էր գուցե
ուրիշ օր գտնուելը, դարձաւ պրեքիկ-
աւին և մատով ցոյց տալով ուսմը՝
հանգիստոր կերպով տոնց.
— Նայե՛ք այստեղ:

և Բարթող Էֆ. Թէլեան, իրեն անդամ
նպատուից յանձնաժողովի, ներկայ էին
խորհրդակցութեան հանձնաժողովի ան-
դամները տեղեկութեան ստացան վեր-
ջերս, Զատիկ առթիւ, պատրիարքաւոր
հասած և զրկուած նպատուից գումար-
ներու մասին և այս առթիւ նկատուր-
թեան տալիս նաև Վանին, Աղթմարէն,
Բիթլիսին, Դիարբէքլին, Անիին և ու-
րիշ տեղերէ հասած գրեթէ և հազարակ
նպատուից գումարներու անբաւականու-
թեան մէջմէկ գումար որոնցին ամենէն
առելի կարօտութիւն ունեցող գաւառնե-
րու համար: Պիտի յանձնարարուի առաջ-
նորդներու և տեղապահներու, օրպէս զի
զրկուած այս նոր նպատուից անբաւառ-
առուի և բաշխուի կարօտ երկրագործ-
ներու: Այս բաշխումներն վերջ, որոն-
նոցներու մասին ալ երկար խորհրդակ-
ցութիւն մը տեղի ունեցաւ, մասնաւոր-
ապէս Զանգեզուրի նպատուից բացուելիք
նոր որոնողին նկատմամբ:

— Նպատուից յանձնաժողովի ասկէ առաջ
հարկը ոսկի զրկած էր երեսուս: Ան-
ցաւ Զատիկ շաբաթներուն՝ այդ գու-
մարին բաշխումը լրացեր է: Այդ բաշ-
խումը կատարուած է հետեւեալ կերպով.
— մաս մը զրկուած է կարօտ թեմի
մը և մնացածով 694 անձերու ցորենով
17 1/2 դրոշ արժէք ունեցող 15 օխտ
սիրմնու:

— Վանայ մէջ ալ, ուր կարօտութիւն-
ները շատ առելի մեծ են, մօտ օրերս
սկսեց է նպատու լրացուիլ հացակա-
րօտ գիւղերուն: Այդ նպատուները կը բաշ-
խուին ամերկացի միսիօնար դոկտոր
Ռէյնոլդսի կողմէ, որ վերջերս օտար
մարդատէրներու դիմում ընելով յաջողած
էր 450 ոսկի գումար մը հաւաքել:

Ամենքը յետ բաշխումից սարսափած:
Երբ ուշիկ եկան, պրեքիկաւոր հրամայեց
զոյլուրթեամբ վերցնել ուսմը և տա-
նիկ ոտականատուն. Խուանը և մի ու-
րիշ ոտական վերցրին, չնայած որ ամ-
բողջ մարմնով զոյլում էին, և ամենքը
դուրս եկան Դոն Պեդրոյի բնակարան-
նից: Մտնելով գրասենեակը, պրեքիկ-
աւ հրամայեց ուսմը դնել պատուհա-
նի վրայ, իսկայն և եթ բռնել յանցա-
ւորին և բերել իւր մօտ:

Խուանը հարկաւ ուզում էր, որ այդ
գործի բոլոր փառքն ու պատիւն իրեն
հասնի. նա հետը վերցրեց մի երեք
ոտական և դուրս վաղեց պրեքիկաւ
գրասենեակից:

Այդ ժամանակ Դոն Պեդրոն նստած
էր հիւրանոցում և հանգիստ գրեթէ
էր լսում:

Հայր ու փորձով Խուանի իմացաւ,
թէ նա որտեղ է գտնուում, և ուղղակի
մտաւ հիւրանոցը:

— Տեսէ՛ք պրկիսի հանգստութեամբ
նստած է, — ասաց Խուանն ընկերնե-
րին, — կարծէք ոչինչ չկայ, թէ պէտ
այդպիսի չարագործի համար կախաղան
էլ քիչ է: Միայն զոյլ: Այդպիսիները
շատ հեշտութեամբ են փախչում և միշտ
ղէնք են ունենում հետները:

Կամաց կամաց մօտենալով, նրանք
յանկարծ շրջապատեցին Դոն Պեդրոյին
և մերկայացրին սրերը: Խուանը վախից
քիչ մնաց լիզապատու լինի, և նրա
ձեռք բռնած բաժակը վայր ընկաւ սե-
ղանի վրայ: Հիւրանոցում գտնուողներն
ամենքը տեղներեցը վեր թռան:

— Յանուն օրէնքի ձեզ կապանու-
րում եմ, — բացականչեց Խուանը:

սպարան Կ. Մարտիրոսյանի, 1899 թ., 520 էջ, գինն է 2 ր. 50 կոպ.

„Мало того, чтобы только переводить, надо знать, как переводить“.

В. Б. Линский.

«Միթէ ամենքին թարգմանիչն».

Պոռնա առ. Կորթ. ա. 30.

Փարսի բնից առաջ, եւրոպական նորա-
գրի գրականութիւնը երբեք նշանակաւոր աշ-
խատութիւն է. հանգիստ բերել Յիսուսի
կեանքի մասին. դրանք իրենց ժամանակին
մեծ շարժում են տուած իրենց գիտնա-
կաններին և մանաւանդ ժողովրդին մէջ:
Դրանք են 1) Ֆրանսիացի Էրնէստ
Թընանի «Յիսուսի կեանքը», որով հի-
շմարտեց մեծ հռչակ ստացաւ Եւրոպա-
յում: Նա իւր երկի մէջ թէ Գրիստոսին
գործը և բնութիւնը իւրի մի այնպիսի
բարձր ու մեծ մարդ, որպիսին աշխարհը
երբ և է կարող էր տեսնել կրօնական
աշխարհում, սակայն ընդմիջման միակե-
սան ժխտում է նրա աստուածութիւնը:
2) Գերմանացի Զարաուսի «Յիսուսի
կեանքը» բնագրաւորէն մշակուած»
(1835 թ.). որ մի անկարգաբար փու-
րոր առաջ բերեց և ուղի կանգնեցրեց
ամբողջ աստուածաբանական աշխարհը:
Այդ գիրքը քարոզում էր, թէ ոչ թէ
Յիսուսն է Աստուծոյ Որդին, այլ՝ մարդ-
կային աղբը: 25 տարուց յետոյ հնդկ
նախ յայտ բնծայեց «Յիսուսի կեանքը»
գերման ժողովրդի համար», որ իւր
հիմնական մտքերով յար և նման է իւր
առաջին գրքին, որից նա մի քայլ ան-
գամ առաջ չէ գնացել: Նրա նշանա-
բանն է «մարդի աղաւթութիւնը կրօնա-
կան անմասնութիւնը» և «ժողովրդի գոտ-
մարդկային կեանքի կրթութիւնը հողա-
գործութիւնը»: 3) Բաղդէն մեծ գրաւոր-
ութեան եկեղեցական խորհրդական և
աստուածաբանութեան պրոֆ. Զենկելի
«Յիսուսի բնագրաւորութիւնը», որի Յի-
սուսն առաքելական ինքնագրածի բու-
լղովին հակադրական է:

Մասնիկ երեքի դէմ է իւր «Յիսուսի
կեանքը» մէջ (1865 թ.). խօսում է
Քրիստոսի բարոյական աստուածութիւնը և ա-
նաստանքի վաւերականութիւնը: Նոյն
գրքի մէջ ներշնչուած և աստուածաբա-
նութեան պրոֆ., կայանքական ընկի-
րութեան անդամ, Ռեհմանստրի ա-
նագ-ստորակազմ և կանոնիկոս՝ հռչակա-
ւոր անդիպացի Փարբարի՝ 1874 ին լայն
սեպած «Յիսուսի կեանքը», որ իւր
պէս պէս անասելով ինքնեզնով նուեաց-
նում է իւր նախորդներին փառքը:

Թուրք այս վերջին մասին է:

Զատ ուրախալի է այն երեւոյթը, որ
մինչդեռ մեր հոգեւորականութեան կըր-
թութեամբ մասն ընդհանրապէս ուշ չէ
գարձուած իւր մասնագիտութեան վրայ՝
կրօնում երբեմն երկուն են այնպիսի
անձինք, որոնք այդ մասնագիտութիւն
իրենց զբաղմունքին զլիաւոր առաքելա-
ն են չինում: Մարդ հոգեպէս միմիայն
ում է անանելով թէ ինչպէս զբաղ-
իրենց առկուն ջանքերով կարողանում
են լայն աշխարհը հասնել, եթէ ոչ ինք-
նուրոյն, զէթ թարգմանական այնպի-
սի պատկառելի աշխատութիւններ, ո
րանք կէս հազար էջից են լինում բոլոր
կացածը: Դա արդէն ցոյց է տալիս, որ
բահման սովորական պարագայութիւն
ընկալուած է զէպի անկի բարձր, ա
նկի վնաս պարագայութիւնը, այն է ան-
աստանով բացատրելու Յիսուսի կեան-
քը, աւետարանը մատչելի անելու ոչ
մասնագիտներին և quasi մասնագէտ
հոգեւորականութեան մի ստուար մասին:
Մեղանում ընդհանրապէս մասնակի
կերպարանք ու կեանք տուող գրական
աստիճան քննադատութիւնը բացակայում
է, մի հանգամանք՝ որ երկու ոչ ցան-
կալի հետեանքի է հասնում. գիտակ
ու բարեխիղճ գործողները չեն խա-
նուում, համարակներն ու անբարեխիղճ-

ներն էլ երես են առնում: Եւ արդող
անխիղճութիւնը օգտուելով ինչ
աստիճան ու տեսն ուղիղ արտաբերու-
թիւն ասէր, որ չեն վաճառ հանում
գրականութեան հրապարակում: Այնտեղ
կրկնէր ասէր տեսակի ապրանք. չէր
տեսնել սակայն գրական վնաս գործին
թիւ թէ շատ պատիւ բերող մի գործ:
Թուրք սակաւաթիւ բացառութիւնների
մասին չէ, ի հարկէ: Եթէ այս ճշմա-
րեալ է գրականութեան վերաբերմամբ
ընդհանրապէս, ապա Թընան անկի նրա
կրօնական ճիւղի նկատմամբ, որ ոչ
ոչի համար տեսն թէ ոչ ինչ շահեկա
նութիւն չունի:

Գնիր մեր թարգմանական գրակա
նութեանը:

24րդ տիմ ինչից գրողուած՝ մեղանում
սովորութիւն է դարձել օր առաջ պար-
բերական մամուլի մէջ ի լուր աշխարհի
յայտարարելով թէ՝ «թարգմանում հմ
այս-ինչ գիրքը» Ապրէն այն մարդ
են առաջնորդում այդպէս յայտարար-
ողները, իւր թէ ուրիշները նեղու-
թիւն չկրնն նոյն գրքի թարգմանու-
թեան վրայ ժամանակ, աշխատանք ու
դրամ վաճառելու, որ վատ խորհուրդ ու
անտեղի ազգաբարութիւն չէր լինի,
եթէ յայտարարողները յայտնի ու չնոր
հայի թարգմանիչներ լինէին: Բայց արի
տես՝ որ այդպիսի թարգմանիչների ա-
մենամեծ մասն իրօք անձնականա է
հանդիսանում այն լուրջ գործում, որ
տակալին չսկսած՝ գանգըն է հնչեց-
նում, ապացուցանելով դրանով թէ ոչ
քան քիչ է ըմբռնում թարգմանական
գործի մեծ նշանակութիւնը:

Մեր ներկայ՝ սուսկի պէս բռնող
թարգմանիչների օրով, ընդհանրապէս,
չատ օգտակար է, որ միևնոյն գիրքը
մի քանիսը թարգմանէին: Դա կունն
նախ այն օրով, որ գնովներ համե-
մատաբար լաւ թարգմանութիւնը կը-
գնէին, վատ թարգմանողներն էլ կը-
տուէին՝ գործին այնպէս անփոյթ վե-
րաբերուելուն համար. և այդպիսով մըր-
ցում առաջ կըլար, որից գրականու-
թիւնն էլ կըլարէր՝ պիտանի ու ըն-
տիր թարգմանութիւններ ձեռք բերե-
լով:

Թարգմանիչն էլ, ինչպէս և խօսին
ու գրելը՝ չնորհր է, ձիւր է, որ ա-
մենքին չէ տրուած: Այդ մտքով է, որ
առաքելին էլ ասուն է. «ուրեմն ի հոգ-
ւոյն տուել է բան իմաստութեան...
այնում աղբը լեզուաց այնում թարգ-
մանութիւնը լեզուաց»: 2ունենալով
կարգին թարգմանութիւններ՝ ունենը
սակայն ասանելի ու անասելի թարգ-
մանութիւններ, որոնցով անհնար ողո-
ղուած է մեր թարգմանական գրակա
նութիւնը: Թարգմանական գործի մէջ
զլիաւորը ոչ թէ թարգմանելու առան-
ձին տեսն ունենայն է, որ հաւատարա-
գոր է փառասիրական ձգտման, ոչ էլ
գրականութեան այդ ճիւղն անպայման
հարստացնելու փափագը, այլ քաղա-
քակրթութեամբ աստիճանի լուսամտի գաղ-
փարները մեղանում սերմանելը, մեղ էլ
լուսաւոր, անխառն ու լայն հայացքնե-
րի մասնակից անելը: Իսկ այդ ձեռք
կրքերու, միմիայն օտար լաւ հայաց-
նելով: 2ունենալով կարգին թարգմա-
նիչներ, այսինքն՝ օտար մտքերը, յոյ-
ղերն ու կրքերը լաւ հայացողներ ու-
նենը սակայն, և այն՝ մեծ քանակու-
թեամբ, օտար լեզուի բառերը հայ բա-
ների վերածոյններ, յաճախ նոյն իսկ
անշնորհ կերպով թարգմանողներ:

Թարգմանիչը մի միջնորդ է հեղինա-
կի ու այն լեզուի միջն, զէպի որն ու-
ղում է թարգմանել. այս պատճառով
նա պէտք է հաւատարմապէս կամ հա-
մարեան հաւատարմապէս անգեակ լինի
երկու լեզուներին էլ. հակառակ դէպ-
քում նրա թարգմանութիւնը կըլարայ:
Բայց եթէ երբեք ներքին է, որ նա լե-
զուներից որեւէ մէկին նուազ տեղեակ
լինի, քան միւսին՝ ապա այդ ներքին է
ընտրել, քան թէ այն լեզուին, զէպի
որը թարգմանում է, մանաւանդ եթէ

այդ վերջինը իւր մայրենի լեզուն է.
ինչն. որովհետեւ քանակը հարկաւոր
էջերի մէջ մի քանի գծաւորներն
տող միշտ կարելի է և ուրիշն օգնու-
թեամբ թարգմանել, և դա մի առանձին
պակասութիւն չէ թարգմանիչի հա-
մար: Բայց եթէ նա իւր սեպական լեզ-
ուում է կարգում, եթէ վայր ի վայր գիտէ
իւր լեզուն և ծանօթ չէ նրա ողուն, նրա
երաժշտական կողմին, նրա շեշտին՝ այն
ժամանակ նա ոչ թէ թարգմանում, այլ
կարծաւորում է և ընտելիւն աղաւա-
ղում:

Թարգմանիչը ոչ պէտք է ստրկաբար
հետեի ընտելի մտքերին, ոչ էլ շատ
աղաւաղութիւն տալ իրեն այդ մտքերը
զէպի իւր լեզուն վերածելու. այսինքն՝
ոչ պէտք է բառացի թարգմանի, ոչ էլ
ըստ քմաց: Նա պէտք է հաւատարմ
լինի հեղինակի մտքերին՝ առանց սա-
կայն հետեւելու նրանց արտայայտու-
թեան ձևերին: Յաճախ նա կարող է
ընտելի՝ երկու խօսքով արտայայտած
միտք մի ընդարձակ նախադասութեամբ
արտայայտել. երբեմն էլ, դրա հակա-
ռակ՝ շատ բառերով արտայայտուած
իմաստը՝ քիչ բառերով ամփոփել: Բայց
երկու դէպքումն էլ հաւատարմութիւնը
նրա մէջ է կայանում, որ ընաւ բաց
չլիողն նայն իսկ մի բառ, որ հեղինա-
կը կարեւոր է համարել՝ իմաստը իւր
ուղածի չափ մեկին արտայայտելու հա-
մար:

Լաւ հայացող թարգմանիչն՝ չնոր
հայի լինելու համար անհրաժեշտ է
այլաւ, որ նրա լեզուն լինի կոկ, ողորկ
ու սահուն, որպէս զի ընկերացողն աւ-
լի տարով, քան թէ գնայ գրուածքի
լեզուի հոսանքի մէջ, քանի որ թարգ-
մանութեան աղբը դրմ մէջն է իսկա-
պէս: Իսկ եթէ նա կարգաւոր միջոցին
շարունակ կանգ պէտք է առնի մերթ
այս, և երթ այն խոչ ու խոթի առաջ,
եթէ նա իմաստներն այնպիսի դասաւոր-
ութեան պէտք է հանդիպի, որ երկ-
ճիւղ ճանապարհի վրայ կանգնած ան-
ծանօթ ուղևորի պէս՝ չիմանայ թէ ոչ
կողմը պէտք է ողորկ իւր քայլերը, եթէ
այն բառը, որի վրայ ծանրանում է
նախադասութեան միտքը՝ իւր տեղում
չէ դրուած, այլ անփոյթ կերպով ըն-
կած է մի կողմ, եթէ մարի կամ բառի
շեշտը իւր տեղում չէ, — ապա այդպիսի
աշխատութիւնը ոչ թէ թարգմանու-
թիւն է, այլ՝ կատարելապէս անբարեխիղճու-
թիւն:

Մենք, կողմացի հայերս, բնականա-
բար գտնում ենք արեւելատեղ լեզուի
աղբեղութեան տակ. բայց երբ կարող
ենք ունենալ և ունենը մեր սեպական
ոճերն ու դարձածները՝ ուսումնական
չպէտք է անձնատուր լինելը, եթէ ու-
ղում ենք, որ հայերէն լինի մեր գրածը:
Եւ այն թարգմանիչը, որ հայախօս չէ,
որ մանկութիւնից չէ խօսել հայերէն,
ում ակնշիւն խորթ չեն հնչում օտար
ոճերն ու դարձածները՝ նա արդէն մի
լեզուային հերձուածող է՝ օտարին հա-
ւատարմ, հարապալի դաւանում:

Վերջապէս, թարգմանողը քերական-
նական վերջաւորութիւնների հոյովնե-
րի, թուերի ու խոնարհմունքների մի
որոշ կանոն և մի յայտնի ուղղագրու-
թիւն պէտք է ունենայ, որպէս զի
գրուածքն ամեն տեղ միևնոյն դրամը
կրի: Իսկ եթէ նա ամեն ձև գործ է
ածում անխտիր, եթէ մի որոշ լեզու,
որտ կանոն չունի մշակած իւր համար՝
ըստ թէ վատ, ողորկ կամ լսալ՝ այն
ժամանակ նա ոչ թէ թարգմանիչ է, այլ՝
մի պատահական մարդ, որ անպատ-
րաստ ոտք է կոխել գրականութեան
նուիրական առաքելը:

(Գր շարունակելով)

Էմմանուէլ քահ. Նազարեան

ԲԱՆԱԳԱՆ

ՊԱՏԵՐԱՋԱՐ

«Köln. Zeit.»-ը դարձանում է այն

արագութեան վրայ, որով լուրջ Ռոբերտ-
սը յառաջ խաղաց: Նա Յովհաննէսը ուղ-
հատու 1—1½ ամիս վաղ, քան կար-
ծում էր նախկին փորձերի հիման վրայ:
Կրօնապաշտում 12 օր հանգստանալուց
յետոյ, Ռոբերտսն առաջ շարժուեց մա-
յիսի 22-ին (Ն. ա.) դէպի հիւսիս արեւելք
և 31-ին արդէն Յովհաննէսը ուղևորու-
եց: Ուրիշ խօսքերով, ութ օրում նա
անցաւ 200 կիլոմետր: Անգլիական հե-
տակ զօրքը ցոյց տուեց, որ հարկաւոր
դէպքում կարող է աշողութեամբ առաջ
շարժուել: Բայց միւս կողմից յիշեալ
լրագիրը մասնաւոր չէ անում այն բանը,
որ բրիտանական զօրքերը խիստ ցը-
րուած են: Յովհաննէսը ուղևորու-
միւր ընթացքում քիչ շատ բազմաթիւ զօրք կայ, իսկ
անգլիական միացած ոյժերն այնքան
ցրուած են երկրի մէջ, որ եթէ որեւէ
զօրաբաժին դժուար կայսրութեան մէջ
ընկնի, չի կարող օգնութիւն ստանալ:
Սակայն, թշնամին էլ արդէն այն չէ,
ինչ որ առաջ էր, — նկատում է «Köln.
Zeit.»-ը:

— Անգլիական մամուլը բնում է
այն խնդիրը, թէ բռնիները կըլարու-
նակեն արդեւ իրենց դիմադրութիւնը:
«Morning Post»-ն ասում է, թէ այս
դէպքում պէտք է ի նկատի ունենալ
բռնիների կրօնական զգացումը: Զատ
կարելի է, որ նրանք իրենց պարտու-
թիւնն ընդունեն իրեն Աստուծոյ կամք
և հնազանդուն այդ կամքին, բայց և
շատ կարելի է, որ շարունակին յուսալ
և հաւատալ, որ Աստուած կըլարածի
բռնիների իրաւունքները օտարակից ա-
նողներին:

— Թէ ինչպիսի հարստութիւն են
ձեռք բերել անգլիացիները Յովհաննէս-
բուրգը գրաւելով, այդ մասին կարելի
է գաղափար կազմել այն բանից, որ
այդ քաղաքի շրջանի օսկհանքերն ա-
մենահարուստն են ամբողջ աշխարհիս
մէջ և տալիս են տարեկան 15 միլիոն
ֆունտ ստերլինգի օսկի: Մինչդեռ մի
քանի տարի ետեւ յօսկհանքերի այդ
ամբողջ շրջանը կարելի էր գնել 20
հազար ֆունտ ստերլինգով: Ներկայումս
Յորհաննէսը ունի 100 հազար
ընկալիչ, որոնց մէջ գերակշիւ թիւ է
կազմում անգլիական տարրը. քաղաքը
բռնում է վեց բառակուսի մոզն տարա-
ծութիւն. քաղաքի մէջ կայ 20,000
ղանաղան շէնք, 3,000 խանութ և այլն:
Ներկայումս ուրիշներ մի ամբողջ ցանց շըր-
ջապատում է քաղաքը, որն արգիւնա-
բերական կարեւոր կեդրոն է կազմում:
Ի դեպ չէր, որ անգլիացիները ձգտում
էին արեւելու այդ քաղաքին: Այժմ նրանց
ձեռքին է «Հաւաքային Աֆրիկայի գաւ-
ձը», և անգլիական լրագրներից մի
քանիսն արդէն կանխագուշակում են,
որ մօտիկ ապագայում Յովհաննէսը կըլ-
արուանաւ չհարաւ Աֆրիկան Միացեալ
Նահանգների մայրաքաղաք:

— 2ԻՆՏԵՆՏ

Զանգայից հեռագրում են Լոնդոնի
լրագրների, որ Թարսյում գտնում է
օտարները 25 մարտնաւ, որոնք
են՝ 9—ուսական, 3—գերմանական, 3—
անգլիական, 2—ամերիկական, 2—ճափո-
նական և 3—ֆրանսիական. Բացի նա-
ւատներէից, ուսական նաւերում կայ
11,000 զինուոր և, բացի դրանից,
Պորտ Աւրուում 14,000 զինուոր պատ-
րաստ է նաւելու: Պեկինի երկաթուղու
հարողականութեան դադարումը կատա-
րուեց չինացի կառավարութեան գիտու-
թեամբ: Նմանապէս վերջաւորութիւնից
էր, որ Թեան 2ինում հրդեհիցին անգ-
լիական և ամերիկական շէնքերը:

— Բանից երևում է, որ «Մեծ բռնուց-
քի» ապստամբութիւնը նախապատրաս-
տուելիս է եղել ամբողջ մի տարւոյ
ընթացքում: Այդ պահանջ յայտնի է
վարդը. բայց ուրիշ անուններով, որոնք
են՝ «Գարմիր լուսամուկ», «Մեծ ձուր»,
«Ոսկէ գանգակ» և այլն: Աղանդին գլուխ
է անցած նախկին ծովային աւագապ.

պետ 2ու հունը Զինգ օրը վճել է բնա-
ջինջ անկ օտարերկրացիներին, ինչպէս
և նրանց ստանալական նորամուծու-
թիւնները: Անցեալ տարի հոկտեմբերին
«Մեծ բռնուցքի» ալանդը, չինաց կա-
ռավարութեան կողմից անկ լորախու-
սանքի քան թէ հալածանքի հանդիպե-
լով, ի հարկէ կարողանում էր քիչ թէ
շատ արհամարհել այն արտակարգ մի-
ջոցները, որ ձեռք էին առնում իւր
գործունէութիւնը: Այդ ժամանակ այդ
աղանդի մարդիկ իրենց անուանում էին
«Հայրենասիրութեան և խաղաղութեան
բռնուցքների հարուածների բաժանող-
ներ» կամ կարճ՝ «հայրենասիրութեան
և խաղաղութեան բռնուցքներ»: Այս
հիման վրայ եւրոպացիները նրանց ա-
նուանեցին Բոկսերներ (Boksers): Իւր
անպատիժ մնալու շնորհիւ է գլխաւո-
րապէս, որ այդ աղանդն ահապէս թուով
կողմնակիցներ է գտնում Ժողովրդի մէջ:

Շնորհ գերեզմանատուն.— Լոնդոն-
ում կայ մի փոքրիկ գերեզմանատուն,
ուր միայն չեն են թաղուած: Այդ գե-
րեզմանատունը գտնում է «Hyde
Park»-ում, ուր երբեմն հարիւր հազար-
ներով մարդիկ են հաւաքում, որոնցից
շատերը չլիստեն էլ այդ գերեզմանա-
տան զոյւթեան մասին, որը նոր բան
է: Այդ այգին յաճախով մանուկները
սովոր էին պարտէզում տեսնելու «Cher-
ry» շուրը, որի հետ շարունակ խաղում
էին: Զուր 12 տարի ապրիլուց յետոյ
ստակեց խոր վնաս մէջ թողնելով մա-
նուկներին որոնք պահապանին լնդի-
ցին իրենց սկիւնին թաղել պարտիզ
մէջ: Անցաւ մի քիչ ժամանակ, և ահա
հիմարիջի հերցոգի հաշակապետ «Prince»
շուրը կատարեց առաջին քայլով ստակում է
իւր արիւղը աչքի առաջ, ինչպէս պար-
տիզին մօտիկ: Պահապանը արիւղը մը-
լիթապիտու համար առաջարկում է
շուրը թաղել պարտիզում: Ահա այդ
օրուանից սկսում է նշանաւոր շնորհ
այցանից թաղելու սովորութիւնը: Այժմ
պարտէզում շատ քիչ տեղ է մնացել և
ծախում է խիստ թանկ գնով: Պահա-
պանն այժմ 86 տարեկան է. բայց էլի
իրեն է չուն թաղողը: Գերեզմանատա-
նը կանգնեցրած են արդարեւ մար-
մարեայ արձաններ, որոնց վրայ գրուած
են շնորհի կեանքից զէպեր, կենսագ-
րութիւններ և այլն: Գրուած են ծա-
ղիկներ և շնորհ լուսանկար պատկեր-
ները:

Պահարարներ... — Գրաֆ Տ. Ն ունի
մի խոհարար, որի ձեռքի տակ կային
ուրիշ երեք խոհարարներ, որոնցից մե-
կը յատկապէս խորհուրդներ համար էր,
կրկնորդը օտուր, իսկ երրորդը՝ կար-
կանիակի ու քաղցրեղէնի: Անկն առա-
ջօտ գլխաւոր խոհարարը իւր սեպհա-
կան կատարով գալիս էր գրաֆին տունը
և երկար քաղաքի հետը խորհրդակցում
օրուայ ճաշի մասին, որից յետոյ հար-
կաւոր կարգադրութիւններն անկող
գնում գրեմանքի և կրկին գալիս ճա-
շից մի ժամ առաջ, վերջնական կար-
գադրութիւններն անկող և ճաշին հար-
կաւոր ձեռ տալու համար: Եւ այդ խո-
հարարն ստանում էր տարեկան 60,000
ֆրանկ ուճիկ:

— Սարգսանը իւր բնոււ ժառանգու-
թիւնն ինչպէս վառնելը չէ իմանում.
երեւակայի, անցեալ ներկայացման բոլոր
ստանկներն ինքն էր գնել, որ թատ-
րոնում մենակ լինի. ինչ յիմարութիւն:
— Արդարեւ մեծ յիմարութիւն. ինչ
հարկ ունի բոլոր տոմսակիցներ գնելու.
հերթ էր որ մի տոմսակ գնած լինէր
միայն, որ հայաց ներկայացմանը մենակ
մնար:

— Ամսիկթար ամուսնից կնոջ թաղու-
մից վերադարձած՝ դաւաճապէս լաց է
լինում. բարեկամը միմիայն արում է նրան.
— Գէ լաւ, հերթ է. լաց լինելով չի
սաղանալ:
— Ի հարկէ ոչպէս կասես, բոյ ինչ
հոգի է, մէկ ինձ էլ հարցրու է...
Խեղճ վարդիկեր. Թընան օրում էր
շարունակ երեւիս տեսլ. «Գարմիր այս-
անգից»...

— Այս... և, օրուանում ինձանից ու.

13